

Fred Michael Blombergs
Erikoistutkija, evl, ST, VTM
Puolustusvoimien tutkimuslaitos

Lausunto ulkoasiainvaliokunnalle
11.5.2022

UKRAINAN SOTA JA SUOMEN MAHDOLLINEN NATO-JÄSENYYS

Fred Michael Blombergsin¹ asiantuntijalausunto Eduskunnan ulkoasianvaliokunnalle valtioneuvoston "Ajankohtaisselonteosta turvallisuusympäristön muutoksesta" (13.4.2022)²

Venäjän voimapolitiikka Ukrainassa käytännössä yllätti useimmat länsimaiset poliitikot ja kansainvälisen politiikan tutkijat. Lännessä oltiin suorastaan tyrmistyneitä Krimin annektoinnista keväällä 2014, sillä sotilaallisella voimalla tapahtuvien alueliitosten piti kuulua historiaan, ei nykypäivän Eurooppaan.³ Venäjän hyökkäys Ukrainaan helmikuussa 2022 puolestaan romutti lopullisesti kylmän sodan jälkeen vallinneen optimismin valtioiden välisten sotien loppumisesta Euroopassa ja rauhanomaisesta Yhdysvaltojen hegemoniaan perustuvasta liberaalista maailmasta.⁴ Myös valtioneuvoston huhtikuussa 2022 julkaiseman ajankohtaisselonteon keskeinen johtopäätös on, että Venäjän valtopolitiikan seurauksena Suomen ja Euroopan turvallisuuspoliittinen toimintaympäristö on muuttunut perusteellisesti.⁵

Lännessä vallitsevan näkemyksen mukaan Venäjä on yksin syypää Ukrainan konfliktiin. Venäjän hyökkäys Ukrainaan osoittaa ennen kaikkea sitä, että Venäjä on kansainvälisen oikeuden säännöistä piittaamaton, laajentumiseen pyrkivä suurvalta, joka uhkaa itäisen Euroopan vakautta ja koko Euroopan turvallisuutta sekä samalla myös länsimaisia arvoja. Pelkona on, että jos aggressiivista valtopolitiikkaa harjoittavaa revisionistista Venäjää ei pysäytetä nyt, se jatkaa laajentumista myös Ukrainan sodan jälkeen. Tämän logiikan mukaan laajentumishaluinen Venäjä on siis vakava uhka vähintäänkin kaikille sen

¹ Sotatieteiden tohtori, valtiotieteiden maisteri, yleisesikuntaeverstiluutnantti Fred Michael Blombergs on vuodesta 2014 lähtien työskennellyt Suomen strategisen toimintaympäristön erikoistutkijana Puolustusvoimien tutkimuslaitoksen (PVTUTKL) doktriiniosastolla. Aikaisemmin Blombergs työskenteli Maanpuolustuskorkeakoulun Strategian laitoksella tutkijaesiupseerina ja strategian opettajana vuosina 2003–11. Asiantuntijalausunnossa esitetyt näkemykset ovat Blombergsin omia, eivätkä edusta PVTUTKL:n kantaa.

² Valtioneuvosto: *Ajankohtaisselonteko turvallisuusympäristön muutoksesta*. Valtioneuvoston julkaisuja 2022:18. Helsinki: Valtioneuvosto 2022.

³ J. L. Black: *The Return of the Cold War: Ukraine, the West and Russia*. London: Routledge 2016 ja Andrew Monaghan: *A 'New Cold War'? Abusing History. Misunderstanding Russia*. Chatham House, the Royal Institute of International Affairs, Research Paper, Russia and Eurasia Programme, May 2015. London: the Royal Institute of International Affairs 2015.

⁴ Ks. lännessä vallinneesta liberaalista illuusiosta lisää esim. Stephen M. Walt: "Liberal Illusion Caused the Ukraine Crisis" *Foreign Policy*, Analysis, January 18, 2022 ja John J. Mearsheimer: *The Great De-lusion: Liberal Dreams and International Realities*, New Haven & London: Yale University Press 2018.

⁵ Valtioneuvosto 2022, s. 7 ja 8.

rajanaapureille. Samalla Venäjän katsotaan toimivan kansainvälisessä politiikassa myöskin ei-rationaalisesti, jolloin sen valtapolitiikkaa on vaikea ennakoida tulevaisuudessa.⁶

Edellä esitettyä tulkintaa Ukrainan sodasta ja Venäjän voimapolitiikasta ei juuri-kaan kyseenalaisteta Suomessa käydyssä julkisessa keskustelussa.⁷ Tästä syystä looginen päätelmä Ukrainan sodasta onkin ollut se, että Suomen nykyinen turvallisuuspoliittinen ratkaisu on riittämätön. Suomen on aika lunastaa niin sanottu NATO-optio ja hakea viimeinkin sotilasliiton jäsenyyttä, sillä Suomen turvallisuusympäristössä on nyt tapahtunut ratkaiseva muutos. Tärkeimpänä argumenttina Suomen jäsenyydelle Pohjois-Atlantin liitossa (NATO) pidetään turvallisuuden vahvistumista.⁸

NATO-jäsenyys merkitsisi todella perusteellista muutosta Suomen pitkäaikaisessa turvallisuusstrategiassa ja samalla myös Suomen strategisessa asemassa. Liittoutumisen myötä Suomi luopuisi turvallisuuspoliittisesta ratkaisutaan, sotilaallisesta liittoutumattomuudesta, jonka avulla Suomi on kyennyt menestyksellisesti takaamaan turvallisuutensa yli 75 vuoden ajan.⁹ Päätös Suomen NATO-jäsenyydestä onkin strategisesti niin merkittävä, että se vaatii syvällistä, perusteellista ja samalla myös mahdollisimman objektiivista analyysiä sekä Suomen turvallisuuspoliittisen toimintaympäristön muutoksesta että NATO-jäsenyyden vaikutuksista nykytilanteesta. Siihen valtioneuvoston ajankohtaisselonteko 2022 ei kuitenkaan anna riittäviä perusteita.

Muutenkin Suomessa käyty keskustelu ylipäättään Ukrainan sodasta ja erityisesti sen seurauksista Suomen turvallisuuspoliittiselle ratkaisulle on ollut erittäin yksipuolista. Suomessa, kuten muuallakin länsimaissa, julkista keskustelua Ukrainan sodasta hallitsee käytännössä yksi tulkinta ja totuus.¹⁰ Tällaiseen yksipuolisen tiedon varaan perustuvaan ulkopoliittiseen päätöksentekoon liittyy

⁶ Ks. esim. Eldad Shavit & Zvi Magen & Shimon Stein: "The Ukraine Crisis: An Interim Analysis" Institute for National Security Studies, *INSS Insight*, No. 1526, March 1, 2022. Vrt. Richard Sokolsky: The New NATO-Russia Military Balance: Implications for European Security. Carnegie Endowment for International Peace 2017 ja Roy Allison: "Russian "Deniable" Intervention in Ukraine: How and Why Russia Broke the Rules" *International Affairs*, Vol. 90, No. 6, 2014, s. 1255–1297.

⁷ Yhtenä merkittävänä poikkeuksena voidaan mainita Heikki Patomäki: "Suomen jäsenyys voisi laajentaa Naton ja Venäjän välistä konfliktia" *Helsingin Sanomat* 13.4.2022, Vieraskynä, s. A5.

⁸ Matti Pesu & Harri Mikkola & Tuomas Iso Markku (toim.): *Suomi ja Venäjän hyökkäys Ukraina: Turvallisuusympäristön muutoksen vaikutukset Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikalle*. Finnish Foreign Policy Paper 8, Huhtikuu 2022. Helsinki: Ulkopoliittinen instituutti.

⁹ Pekka Visuri: "Geopoliittinen kamppailu Euroopassa ja Suomen turvallisuus" teoksessa Fred Blomberg (toim.): *Suomen turvallisuuspoliittisen ratkaisun lähtökohtia*. Maanpuolustuskorkeakoulu: Julkaisusarja 1, nro 4. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu 2016, s. 454–459, 480–481 ja 482–483 ja Fred Blomberg: "Suomen turvallisuuspoliittinen dilemma" teoksessa Fred Blomberg (toim.): *Suomen turvallisuuspoliittisen ratkaisun lähtökohtia*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 4. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu 2016b, s. 489–490 ja 524–533. Ks. Paasikiven linjan synnystä lisää esim. Pekka Visuri: *Paasikiven Suomi suurvaltojen puristuksessa 1944–1947*. Jyväskylä: Docendo 2015.

¹⁰ Jyrki Kähkönen: "Ukraina muuttuvan maailmanjärjestyksen uhrina" *Politiikasta: Tutkimuksesta ajankohtaisesti ja ajattomasti*, 10.3.2022 [<https://politiikasta.fi/ukraina-muuttuvan-maailmanjarjestyksen-uhri/>, 7.5.2022].

kuitenkin monenlaisia vaaroja. Venäjän hyökkäys Ukrainaan on myös herättänyt Suomessa paljon voimakkaita tunteita, mikä näkyy muun muassa suomalaisten NATO-jäsenyyden kannatuksen voimakkaana kasvuna. Mitä suppeamman tiedon varassa ulkopoliittiset päätökset tehdään, mitä enemmän tunteet pääsevät vaikuttamaan päätöksenteossa ja mitä nopeammin päätökset tehdään kriisitilanteessa, sitä suurempi on vaara, että Suomessa päädytään sellaiseen turvallisuuspoliittiseen ratkaisuun, joka ei olekaan optimaalisin Suomen turvallisuuden kannalta Ukrainan sodan jälkeisessä Euroopassa.

Kysymys Ukrainan sodasta ja Suomen NATO-jäsenyydestä on siis paljon monitahoisempi kuin käydyssä julkisessa keskustelussa annetaan ymmärtää. Tässä lausunnossa tuodaankin esille käytännössä valtavirrasta poikkeava näkemys Ukrainan sodan vaikutuksesta Suomen turvallisuusympäristöön, turvallisuuteen ja turvallisuuspoliittiseen ratkaisuun. Ukrainan sotaa ja Suomen turvallisuusympäristöä voidaan analysoida monesta eri näkökulmasta käsin¹¹. Tämän seurauksena tapahtuminen ja toiminnan selitykset ja seuraukset ovat myöskin erilaiset. Mahdollisimman monipuolinen kuva Ukrainan sodasta on kuitenkin välttämätön edellytys rationaaliselle ulkopoliittiselle päätöksenteolle.

Lausunnossa analysoidaan itse asiassa ainoastaan kahta kokonaisuutta valtioneuvoston vuoden 2022 ajankohtaiselonteossa. Nämä ovat Suomen muuttunut turvallisuuspoliittinen toimintaympäristö ja arvio mahdollisen NATO-jäsenyyden vaikutuksista. Lausunnossa pohditaan ennen kaikkea kysymystä, onko Suomen turvallisuuspoliittinen toimintaympäristö muuttunut ja Venäjän uhka voimistunut Ukrainan sodan seurauksena niin paljon, että Suomen täytyy todellakin liittyä NATO:n jäseneksi oman turvallisuutensa varmistamiseksi. Toiseksi tässä lausunnossa analysoidaan myöskin sitä, mitä etuja ja haittoja Suomen mahdollisesta NATO-jäsenyydestä olisi sotilaalliseen liittoutumattomuuteen verrattuna Suomen turvallisuuden näkökulmasta.

Venäjän voimapolitiikan heijastuminen Suomen turvallisuuteen

Suomen turvallisuuspoliittisen ratkaisun kannalta oleellinen kysymys kieltämättä on se, muuttiko Venäjän hyökkäys Ukrainaan Suomen turvallisuusympäristöä niin perusteellisesti, että Suomen pitäisi muuttaa turvallisuuspoliittista linjaansa. Muutos ei kuitenkaan välttämättä ole niin suuri kuin tällä hetkellä yleisesti väitetään.¹²

Sotilaallisen voiman käyttö on tyypillistä suurvaltapolitiikkaa. Jo Georgian sodassa 2008 Venäjä osoitti olevansa suurvalta, joka on valmis sekä

¹¹ Tässä lausunnossa Ukrainan sotaa, Suomen turvallisuusympäristöä ja Suomen mahdollista NATO-jäsenyyttä analysoidaan poliittisen realismin viitekehyksessä. Realismin mukaan kansainvälisen politiikan pysyvä piirre on suurvaltojen välinen valtataistelu ja turvallisuuskilpailu. Ks. lisää esim. Fred Blomberg: "Realismi ja strategian tutkimus" teoksessa Pekka Sivonen (toim.): *Suomalaisia näkökulmia strategian tutkimukseen*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 1, Strategian tutkimuksia No 33. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu 2013b, s. 5–38.

¹² Ks. esim. Valtioneuvosto 2022, s. 7.

puolustamaan kansallista etuaan että ajamaan valtapoliittisia päämääriään omien rajojensa ulkopuolella tarvittaessa sotilaallisella voimalla. Virallisesti kyseessä oli Venäjän sotilaallinen operaatio Georgian rauhaanpakottamiseksi. Operaation strategisena päämääränä oli kuitenkin tosiasiaa Georgian NATO-jäsenyyden estäminen.¹³ Itse asiassa jo Georgian sota palautti sotilaallisen hyökkäyksen uhkakuvien joukkoon länsimaissa ennen kaikkea siksi, että sodassa Venäjän asevoimat olivat hyökänneet maarajan yli yhteen sen naapurivaltioista.¹⁴ Suomi oli kuitenkin niitä harvoja eurooppalaisia valtioita, joka oli koko kylmän sodan jälkeisen ajan varautunut turvallisuus- ja puolustuspolitiikallaan juuri tällaisiin sotilaallisiin hyökkäyksiin.¹⁵ Kun Georgian sodan lisäksi otetaan huomioon vielä Krimin annektointi 2014, voidaan väittää, että Ukrainan sota 2022 ei käytännössä ole voinut tuoda muutosta ainakaan länsimaissa vallitseviin uhakuviin.

Näin ollen ainoa varteenotettava muutos Euroopassa saattaakin olla vain Venäjän hyökkäyksen laajuus ja siihen liittynyt massiivinen asevoimien käyttö. Tosi asia on kuitenkin se, että Venäjä on yhä käyttänyt huomattavasti vähemmän sotilaallista voimaa Ukrainassa kuin Yhdysvallat liittolaisineen käytti hyökätessään Irakiin vuonna 2003. Ukrainan sodan merkitystä ei myöskään pidä suurenella pitämällä sitä jollain tavalla uuden aikakauden aloittavana ainutlaatuisena tapahtumana, sillä historiasta nouseva tärkeä johtopäätös on, että sodan ja rauhan jaksot vuorottelevat niin Euroopan kuin maailmanhistoriassakin. Suhteellisen pitkistä rauhan jaksoista huolimatta valtioiden välinen rauha ei lopulta siis ole kestävä¹⁶. Täten oli odotettavissa, että laajempi sota syttyy myös Euroopassa ennemmin tai myöhemmin.

Ukrainan sodan laajempia seurauksia Euroopan turvallisuusjärjestelmälle on erittäin vaikea arvioida yksinkertaisesti jo siitä syystä, että sota on vielä kesken. Tämä todetaan myöskin valtioneuvoston ajankohtaiselonteossa 2022.¹⁷ Kuukaan ei siis tällä hetkellä käytännössä voi tietää edes sitä, minkälaiseen loppuasetelmaan Venäjän hyökkäys lopulta johtaa. Yhtäältä Ukrainan sodan seurauksena länsivaltojen ja Venäjän välinen vastakkainasettelu Euroopassa saattaa jatkua vuosia, jopa vuosikymmeniä, muistuttaen näin kylmän sodan aikaa.

¹³ Richard Sakwa: *Russia against the Rest: The Post-Cold War Crisis of World Order*, Cambridge: Cambridge University Press 2018[2017], s. 88–89 ja 153; Mearsheimer 2018, s. 172–173 ja Fred Blombergs: *Euroopan voimatasapainojärjestelmä 1990–2012: Euroopan vakaus rakenteellisen, uusklassisen ja hegemonisen realismin näkökulmasta*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 32, Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu 2013a, s. 271–272.

¹⁴ Jarno Limnéll & Jyri Raitasalo: *Georgian sota uhkakuvien näkökulmasta*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 4: Työpapereita No 28, Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu 2008. Ks. Georgian sodan merkityksestä Ronald D. Asmus: *A Little War That Shook the World: Georgia, Russia, and the Future of the West*, New York: Palgrave.

¹⁵ Kaikissa Suomen valtioneuvoston eduskunnalle antamissa ulko- ja turvallisuuspoliittisissa selonteissa yhtenä uhkamallina on ollut nimenomaan sotilaallinen hyökkäys Suomen alueelle. Ks. esim. Valtioneuvosto: *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004*, Valtioneuvoston selonteko VNS 6/2004, Helsinki: Valtioneuvoston kanslia 2004, s. 99–101.

¹⁶ Vrt. esim. Colin S. Gray: *War, Peace and International Relations: An Introduction to Strategic History*, London & New York: Routledge 2007, s. 1–14, 264–265 ja 280–281.

¹⁷ Valtioneuvosto 2022, s. 14.

Toisaalta Ukrainan sota saattaa myöhemmän historiankirjoituksen valossa osoittautua myöskin varsinaiseksi lähtölaukaukseksi sille muutokselle, jonka seurauksena Yhdysvaltojen hegemoniaan perustuva liberaali kansainvälinen järjestys¹⁸ päättyi. Tällaisiin kysymyksiin saamme kuitenkin vastauksen vasta useampien vuosien kuluttua sodan päättymisestä.

Valtioneuvoston ajankohtaiselonteossa 2022 todetaan, että "Venäjän käynnistämä sota vaarantaa koko Euroopan turvallisuuden ja vakauden".¹⁹ Euroopan turvallisuusjärjestelmän vakaus on kieltämättä heikentynyt entisestään Ukrainan sodan myötä. Suomen turvallisuuden ja turvallisuuspoliittisen ratkaisun kannalta on kuitenkin tärkeämpää ymmärtää se, miksi Venäjä ylipäätään hyökkäsi Ukraina. Tämän perusteella on mahdollista arvioida yhtäältä sitä, muodostaako Venäjä aikaisempaa suuremman uhan Suomelle ja toisaalta sitä, voisiko Ukrainan sota toistua myöskin Suomessa. Sodan syiden ymmärtäminen on myös välttämätöntä, mikäli konflikti halutaan ratkaista ja estää sen eskaloituminen suurvaltojen väliseksi sodaksi.

Ratkaiseva käänne Suomen turvallisuuspoliittisessa toimintaympäristössä oli itse asiassa tapahtunut jo kauan ennen Ukrainan sotaa. Venäjän hegemoniapoliittikka entisen Neuvostoliiton alueella muuttui aktiiviseksi ja aggressiiviseksi käytännössä vasta sen jälkeen, kun Baltian maat otettiin NATOn jäseniksi vuonna 2004. Venäjän valtapoliittikka on Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen perustunut näkemykseen, jonka mukaan ensinnäkin entisen Neuvostoliiton alue kuuluu sen etupiiriin ja toiseksi suurvaltana sillä on oikeus muodostaa rajojensa ympärille puolustusvyöhyke turvallisuutensa varmistamiseksi. Venäjä onkin johdonmukaisesti vastustanut NATOn laajentumista, koska se kokee sotilaallisesti maailman voimakkaimman suurvallan, Yhdysvaltojen johtaman liiton sotilaallisena turvallisuusuhkana. Mitä lähemmäs Venäjän rajoja ja sille strategisesti elintärkeitä alueita Yhdysvaltojen sotilaallinen voima on potentiaalisesti tullut, sitä suurempana turvallisuusuhkana Venäjä on kokenut NATOn laajentumisen. Kun NATOn laajentuminen merkitsee lisäksi Venäjän vaikutusvallan vähentymistä itäisessä Euroopassa, Venäjä on nähnyt laajentumisen uhkaavan sen kansallista etua. Näin NATOn laajentuminen Baltiaan johti siis väistämättömästi Venäjän ja Yhdysvaltojen valtapoliittisten intressien yhteentörmäykseen entisen Neuvostoliiton alueella. Siitä lähtien myös alueellisten konfliktien syttymisen todennäköisyys kasvoi Suomen lähialueella.²⁰

Nykyinen Ukrainan kriisi alkoi käytännössä jo NATOn huippukokouksesta Bukarestissa huhtikuussa 2008. Vaikka Yhdysvaltojen ja Britannian ajama esitys Ukrainan ja Georgian ottamisesta mukaan NATOn

¹⁸ Ks. lisää esim. Stephen M. Walt: *The Hell Good Intentions: America's Foreign Policy Elite and the Decline of the U.S. Primacy*. New York: Farrar, Straus and Giroux 2018; G. John Ikenberry: *Liberal Order & Imperial Ambition: Essays on American Power and World Politics*. Cambridge, UK & Maden, MA: Polity Press 2006 ja G. John Ikenberry (ed.): *America Unrivaled: The Future of the Balance of Power*. Ithaca, NY: Cornell University Press 2002.

¹⁹ Valtioneuvosto 2022, s. 8.

²⁰ Blombergs 2016b, s. 500 ja Blombergs 2013a, s. 385–387.

jäsennyysvalmennusohjelmaan kaatuikin Saksan ja Ranskan vastustukseen, Bukarestin julkilausumassa todettiin myöskin, että Ukrainasta ja Georgiasta tulee NATOn jäseniä tulevaisuudessa. Tällöin Venäjän presidentti Vladimir Putin toisti Venäjän kannan, jonka mukaan Venäjä vastustaa jyrkästi NATOn laajentumista Venäjän rajoille. Samalla Putin myös varoitti, että Ukrainan liittyminen NATOon johtaa Krimin niemimaan ja Ukrainan itäosan irtautumiseen Ukrainasta. Ulkoministeri Sergei Lavrov puolestaan ilmoitti, että Venäjä tekee kaikkensa estääkseen Ukrainan ja Georgian liittymisen NATOon.²¹ Venäjän Georgiaan elokuussa 2008 tekemän sotilaallisen intervention taustalla olleet syyt olivatkin selkeästi strategisia. Voimapolitiikalla Venäjä pyrki estämään Georgian NATO-jäsenyyden.²² Vaikka Georgian sodan jälkeen kysymys Ukrainan NATO-jäsenyydestä jäikin hetkellisesti taka-alalle, lännessä Venäjän turvallisuushuolia ei kuitenkaan huomioitu eikä sen varoituksia otettu tosissaan.

Ukrainassa tapahtunut länsimielinen, väkivaltainen vallankumous helmikuussa 2014 johti siihen, että venäjämielinen presidentti Viktor Janukovitš syrjäytettiin. Tämän seurauksena Venäjä teki sotilaallisen intervention Krimille, mikä johti alueen annektointiin maaliskuussa. Huhtikuussa alkoi aseellinen konflikti puolestaan Itä-Ukrainassa, jossa Donetskin ja Luhanskin alueet julistautuivat itsenäisiksi. Venäjän sotilaallinen tuki etnisesti venäläisille separatisteille takasi sen, että Ukrainan hallitus ei kyennyt palauttamaan alueita hallintaansa. Minskissä, Valko-Venäjällä syyskuussa 2014 ja helmikuussa 2015 solmitut tulitaukosopimukset eivät tuoneet rauhaa, eivätkä myöskään ratkaisua Itä-Ukrainan konfliktiin.²³

Ukrainan nykyiseen sotaan johtanut kehitys alkoi joulukuussa 2017, kun Yhdysvallat päätti myydä yhä tehokkaampia "puolustuksellisia" aseita Ukrainalle. Samaan aikaan Yhdysvallat liittolaisineen kouluttivat Ukrainan asevoimia. Ukrainan tilanne kiristyi entisestään heinäkuussa 2021, kun Yhdysvallat ja Ukraina järjestivät Mustallamerellä yhteisen laivastoharjoituksen, johon osallistui monia muitakin NATOn jäsenvaltioita. Marraskuussa Yhdysvallat ja Ukraina päättivät syventää entisestään maiden välistä strategista kumppanuutta. Näin Ukrainasta oli käytännössä tulossa NATOn de facto jäsen. Tässä tilanteessa Venäjä vaati Yhdysvalloilta ja muilla länsivalloilta takuut siitä, että Ukrainasta ei milloinkaan tule NATOn jäsentä. Kun Venäjän vaatimukseen ei suostuttu, se aloitti sodan Ukrainaa vastaan 24. helmikuuta 2022.²⁴

²¹ Blombergs 2013a, s. 264, 364 ja 369–370.

²² Mearsheimer 2018, s. 173; Sakwa 2018[2017], s. 153 ja Blombergs 2013a, s. 271 ja 276.

²³ Richard Sakwa: *Frontline Ukraine: Crisis in the Borderlands*, London & New York: I.B. Tauris 2016[2015] ja Rajon Menon & Eugene B. Rumer: *Conflict in Ukraine: The Unwinding of the Post-Cold War Order*, Cambridge, Mass.: The MIT Press 2015.

²⁴ John Mearsheimer: "Why the West is principally responsible for the Ukrainian crisis" *The Economist*, March 11th 2022.

Presidentti Vladimir Putin perusteli Venäjän "sotilaallista erikoisoperaatiota" Ukrainaan 21. ja 24. helmikuuta pitämässään puheissa.²⁵ Putinin mukaan Venäjän sotatoimiin oikeuttavia syitä oli kaksi. Ensinnäkin Ukrainasta kohdistui jatkuvasti voimistuva sotilaallinen uhka Venäjälle. Uhka oli seurausta ennen kaikkea siitä, että Yhdysvallat NATO-liittolaisineen aseistaa Ukrainaa, joka valmistautuu sotatoimiin Venäjää vastaan. Venäjä ei myöskään turvallisuutensa takia voinut sallia sitä, että Ukrainasta tulisi NATO:n jäsen ja NATO:n asejärjestelmiä sijoitettaisiin historialliselle Venäjänmaalle. Käytännössä Venäjä siis katsoi sotilaallisen operaationsa olevan ennakoivaa itsepuolustusta. Toisessa sodan perustelussa Venäjä viittasi Kiovan hallinnon toimesta tapahtuneeseen etnisesti venäläisen väestön sortamiseen ja suoranaiseen kansanmurhaan Ukrainassa, erityisesti Donbassin alueella. Venäjän täytyi käyttää sotilaallista voimaa venäläisten suojelemiseksi. Näin ollen Venäjä katsoi sotilaallisessa operaatiossaan olevan kyse myös humanitaarisesta interventtiosta. Lisäksi Venäjä ilmoitti, että operaation tavoitteena ei suinkaan ole Ukrainan alueiden valtaaminen.

Lännessä Venäjän sotilasoperaatio kuitenkin tulkittiin hyökkäyssodaksi. Näin ollen hyökkäämällä Ukrainaan Venäjä loukkasi kansainvälistä oikeutta, kuten valtioneuvoston ajankohtaisselonteossakin 2022 todetaan.²⁶ Toisaalta Venäjän voimapolitiikka ei kuitenkaan ole poikkeuksellista edes kylmän sodan jälkeisessä maailmassa. Venäjä perusteli sotilaallisen voiman käyttöä samalla tavalla kuin Yhdysvallat ja muut länsimaat ovat tehneet. Tosiasia myöskin on se, että kansainvälisessä politiikassa vallitsee yhä viime kädessä vahvemman oikeus. Ukrainan sodan lisäksi niin ikään Yhdysvaltojen hyökkäys Irakiin 2003 osoittaa yhtä lailla sen, että suurvallat ovat valmiit rikkomaan kansainvälisen oikeuden sääntöjä ja periaatteita ajaessaan omia kansallisia etujaan.

Venäjän voimapolitiikka Ukrainassa 2022 on oikeastaan looginen jatko sen kylmän sodan jälkeen harjoittamalle suurstrategialle ja samalla myöskin sen voimapolitiikalle Georgiassa 2008 ja Krimillä 2014.²⁷ Tämä todetaan myöskin valtioneuvoston ajankohtaisselonteossa 2022.²⁸ Samalla Ukrainan sotaan liittyy kuitenkin myös edelleen paradoksaalinen piirre.²⁹ Vaikka länsimaiden näkökulmasta Venäjä näyttäytyykin aggressiivisena suurvaltana, Venäjän voimapolitiikan taustalla ovat kuitenkin selkeästi puolustukselliset syyt. Venäjän hyökkäystä Ukrainaan ei voi millään tavalla pitää irrationalisena toimena, sillä Venäjän ensisijainen strateginen päämäärä on estää Ukrainan NATO-jäsenyys. Sodan vähimmäistavoitteena Venäjän näkökulmasta onkin siis Itävallan kaltainen

²⁵ Vladimir Putin: Address by the President of the Russian Federation, February 21, 2022, The Kremlin, Moscow [<http://en.kremlin.ru/events/president/news/67828>, 4.5.2022] ja Vladimir Putin: Address by the President of the Russian Federation, February 24, 2022, The Kremlin, Moscow [<http://en.kremlin.ru/events/president/news/67843>, 24.2.2022].

²⁶ Valtioneuvosto 2022, s. 8.

²⁷ Fred Blombergs: "Ukraina Venäjän hegemoniapolitiikan kohteena" *Sotilasaikakauslehti*, Vol. 89, No. 932, Toukokuu 5/2014, s. 9–16. Ks. Venäjän suurstrategiasta kylmän sodan jälkeen lisää esim. Blombergs 2013a, s. 235–272 ja 363–379.

²⁸ Valtioneuvosto 2022, s. 9.

²⁹ Vrt. esim. Hiski Haukkala: *Suuren pelin paluu: Suomen tulevaisuus kriisien maailmassa*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava 2020, s. 137.

puolueeton Ukraina.³⁰ Käytännössä tämä tulkinta Ukrainan sodasta tarkoittaa sitä, että Venäjän ei olisi ollut tarvetta hyökätä Ukrainaan, jos Ukraina ei olisi tavoitellut jäsenyyttä NATOssa tai jos länsivallat olisivat suostuneet Venäjän vaatimuksiin puolueettomasta Ukrainasta.

Valtioneuvoston ajankohtaisselonteossa 2022 todetaan, että ”Euroopan ja Suomen turvallisuustilanne on vakavampi ja vaikeammin ennakoitavissa kuin kertaakaan kylmän sodan jälkeen”.³¹ Tästä johtopäätöksestä voidaan olla yhtä mieltä. Käynnissä oleva Ukrainan sota on vaarallisin sotilaallinen konflikti Euroopassa toisen maailmansodan jälkeen erityisesti siksi, että sota ei enää ole pelkästään Venäjän ja Ukrainan välinen. Lännen asettamat pakotteet Venäjälle ovat ensinnäkin johtaneet siihen, että Yhdysvallat, Britannia ja EU ovat lähes taloussodassa Venäjää vastaan. Aseistamalla Ukrainaa länsivallat käyvät puolestaan käytännöllisesti katsoen niin sanottua sijaissotaa Venäjää vastaan.

Lännen vastatoimet eivät kuitenkaan saa Venäjää perääntymään, koska Venäjällä on Ukrainassa elintärkeitä kansallisia etuja puolustettavanaan. Tämän seurauksena on todennäköistä, että sota Ukrainassa jatkuu, Venäjä turvautuu yhä voimakkaampaan sotilaalliseen voimaan ja sotilaallinen jännite länsivaltojen ja Venäjän välillä kasvaa entisestään. Suurvaltakonfliktin vaara Ukrainassa on itse asiassa suurin koko maailmassa sitten Kuuban ohjuskriisin 1962. Suurvaltasodan vaaraa lisää entisestään se, että Ukrainan sodassa Venäjä käytännössä haastaa myöskin Yhdysvaltojen hegemoniaan perustuvan läntisen kansainvälisen järjestyksen.

Sotilaallisen jännitteen kasvusta huolimatta merkittävin päätelmä Ukrainan sodasta Suomen näkökulmasta on kuitenkin se, että Venäjä ei edelleenkään aiheuta välitöntä sotilaallista uhkaa sotilaallisesti liittoutumattomalle Suomelle.³² Nykyinen Venäjä on myöskin suhteellisesti heikompi kuin Neuvostoliitto oli kylmän sodan aikana. Täten Venäjä ei tästäkään syystä muodosta Suomelle yhtä voimakasta turvallisuusuhkaa kuin Neuvostoliitto. Strateginen johtopäätös toisin sanoen on se, että Venäjä ei tällä hetkellä ole yhtään sen suurempi uhka Suomelle kuin ennen Ukrainan sodan alkamista. Näin ollen ainakaan Venäjän sotilaallisen uhan kasvulla ei siis kyetä uskottavasti perustelemaan Suomen mahdollista NATO-jäsenyyttä.

Vaikka Suomen ja Ukrainan geopoliittisessa asemassa on kieltämättä yhtäläisyyksiä, Ukrainan asema Venäjän strategisessa ajattelussa on kuitenkin täysin erilainen kuin Suomen. Venäjä pitää Ukrainaa osana historiallista Venäjänmaata.³³ Venäläisen kansallisuuskäsityksen mukaan isovenäläiset (venäläiset), vähävenäläiset (ukrainalaiset) ja valkovenäläiset ovat veljeskansoja. Toisin

³⁰ Vrt. John J. Mearsheimer: ”Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault: The Liberal Delusions That Provoked Putin” *Foreign Affairs*, Vol. 93, No. 5, September/October 2014, s. 77–98 ja Blombergs 2014.

³¹ Valtioneuvosto 2022, s. 10.

³² Vrt. myös Valtioneuvosto 2022, s. 10.

³³ Vladimir Putin: *On the Historical Unity of Russians and Ukrainians*, July 12, 2021. [<http://en.kremlin.ru/events/president/news/66181>, 4.5.2022].

sanoen ne ovat yhtä ja samaa venäläistä kansakuntaa.³⁴ Ukrainan sodassa ei siis ole kyse pelkästään NATOn laajentumisesta, vaan myöskin Venäjän ideasta ja kansallisesta identiteetistä. Venäjä käy sotaa Ukrainassa venäläisen sivilisaation ja venäläisen maailman puolesta länsimaista sivilisaatiota ja liberaaleja arvoja vastaan.³⁵

Tästäkin syystä Venäjän hegemoniapoliittikka kohdistuu ennen kaikkea Ukrainaan ja muualle entisen Neuvostoliiton alueelle, ei Suomeen. Venäjän valtapoliittikan historia osoittaa sen, että Venäjä on koko valtiollisen historiansa aikana pyrkinyt yhdistämään kaikki Venäjänmaan kansat ja kaikki venäläisinä alueina pitämänsä alueet yhden vallan alle.³⁶ Näin Venäjän idean näkökulmasta Ukrainan hallinta kuuluu Venäjän ensisijaisiin valtapoliittisiin päämääriin. Jos tämä on Ukrainan sodan todellinen syy NATOn laajentumisen sijasta, sitä suuremmalla syyllä voidaan väittää, että Venäjän uhka Suomelle ei ole kasvanut viime kuukausien aikana, eikä Venäjän sotilaallinen uhka edes ole ollut kovinkaan merkittävä koko kylmän sodan jälkeisellä aikakaudella.

Tämä tulkinta Ukrainan sodasta ei kuitenkaan poista sitä tosiasiaa, että Suomen alue on Venäjälle sotilasstrategisesti erittäin merkittävä. Suomen geopoliittinen asema Venäjälle strategisen ydinasetasapainon kannalta elintärkeän Kuolan alueen ja Pietari–Moskova-sydänalueen välittömässä läheisyydessä tarkoittaa Suomen kannalta puolestaan sitä, että Venäjä pysyy potentiaalisimpana turvallisuushkana Suomelle tulevaisuudessakin. Venäjän kylmän sodan jälkeisen valtapoliittikan tarkastelu kuitenkin osoittaa sen, että Venäjän strategista ajattelua Suomen suunnalla ohjaavat edelleen ne samat geopoliittiset prinssiipit, jotka Neuvostoliiton johtaja Josif Stalin toi esille Suomen kanssa käydyissä neuvotteluissa ennen talvisotaa. Stalin totesi J. K. Paasikivelle Moskovassa lokakuussa 1939 seuraavasti³⁷: ”maantieteelle emme voi mitään, ettekä te voi sille mitään. Emme pelkää hyökkäystä Suomen taholta, mutta Englanti tai Saksa voi harjoittaa painostusta pakottaakseen Suomen osallistumaan hyökkäykseen Neuvostoliittoa vastaan.” Venäjän intressit Suomen suunnalla näyttävät siis olevan pohjimmiltaan yhä puolustukselliset. Venäjällä ei ole tarvetta hyökätä Suomeen puolustuksellisista syistä, jos siihen ei Suomen alueelta kohdistu toisten

³⁴ Bobo Lo: *Going Legit? The Foreign Policy of Vladimir Putin*. Lowe Institute Analysis, September 2018. Sydney, Australia: Lowe Institute 2018, s. 6 ja Igor Zevelev: *Russian National Identity and Foreign Policy*. A Report of the CSIS Russia and Eurasia Program. December 2016. Washington: Center for Strategic & International Studies 2016, s. 6.

³⁵ Ks. Venäjän suurvaltaidentiteetistä, venäläisestä sivilisaatiosta ja venäläisestä maailmasta lisää esim. Kåre Johan Mjør & Sanna Turoma (eds.): *Russia as Civilization. Ideological Discourses in Politics, Media, and Academia*. London & New York: Routledge 2020; Andrei P. Tsygankov: *Russia's Foreign Policy: Change and Continuity in National Identity*. Fifth Edition. London: Rowman & Littlefield Publishers 2019[2006]; Lo 2018; Zevelev 2016 ja Marlene Laruelle: *The "Russian World": Russia's Soft Power and Geopolitical Imagination*. CGI, May 2015. Washington: Center on Global Interests 2015.

³⁶ Nicholas V. Riasanovsky & Mark D. Steinberg: *A History of Russia*. Ninth Edition. New York & Oxford: Oxford University Press 2019[1963] ja Geoffrey Hosking: *Russia and the Russians: A History*. Second Edition. Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press 2011[2001]. Ks. myös Mauno Koivisto: *Venäjän idea*. Helsinki: Tammi 2001.

³⁷ J. K. Paasikivi: *Toimintani Moskovassa ja Suomessa 1939–41, Osa I Talvisota*, Porvoo & Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö 1958, s. 42 ja 46.

suurvaltojen sotilaallisen hyökkäyksen uhkaa. Suomi onkin kyennyt pienentämään Venäjän potentiaalista turvallisuusuhkaa juuri sotilaallisella liittoutumattomuudella ja huolehtimalla alueensa puolustamisesta. Suomen NATO-jäsenyys kuitenkin muuttaisi tämän asetelman kertaheitolla.³⁸

Suomen mahdollisen NATO-jäsenyyden sotilaalliset edut ja haitat

NATO on viime kädessä Yhdysvaltojen sotilaalliseen voimaan perustuva sotilasliitto, joten Suomen NATO-jäsenyydessä on ensi sijassa kyse Suomen turvallisuudesta ja Venäjän uhasta. Suomen geopoliittisesta asemasta johtuen vaikutusvaltaan ja identiteettiin liittyvät NATO-jäsenyyttä puoltavat näkemykset ovat siis toissijaisia.³⁹ Euroopan vakaus kylmän sodan jälkeen on perustunut ennen kaikkea Yhdysvaltojen hegemoniaan ja sen sotilaalliseen sitoutumiseen Euroopan turvallisuusjärjestelmään NATOn kautta.⁴⁰ Suomen haasteellista asemaa Venäjän naapurissa onkin helpottanut nimenomaan se, että maailman voimakkain suurvalta, Yhdysvallat toimii Venäjää tasapainottavana voimana Euroopassa ja samalla myös Itämeren alueella.⁴¹ Liittymällä NATOn jäseneksi Suomi osaltaan tukisi viime kädessä Yhdysvaltojen sotilaalliseen ylivoimaan rakentuvaa Euroopan turvallisuusjärjestelmää.

Valtioneuvoston ajankohtaissselonteossa 2022 todetaan, että NATO-jäsenyyden merkittävin vaikutus olisi se, että Suomi olisi NATOn turvatakuiden piirissä, jolloin Suomen puolustuksen ennaltaehkäisevä vaikutus olisi nykyistä huomattavasti suurempi.⁴² Suomen NATO-jäsenyyden suurin hyöty kieltämättä liittyy nimenomaan juuri sotilaalliseen pelotteeseen. Väitteen logiikka on seuraava: Yhdysvaltojen sotilaallinen ylivoima tuo niin voimakkaan pelotteen, että Venäjä katsoo, että sen ei kannata hyökätä Suomeen. Jos vaikka NATOn tuoma pelote epäonnistuisikin, Suomi olisi tavanomaisin asein käytävän suursodan todennäköisen voittajan puolella. Tämä argumentti perustuu pitkälti olettamukseen, jonka mukaan Yhdysvallat on valmis puolustamaan liittolaisiaan, koska sillä on maailmanlaajuiset intressit ja koska sen täytyy myös lunastaa turvallisuustakuut

³⁸ Blombergs 2016b, s. 490–492, 524–527 ja 531–533.

³⁹ Blombergs 2016b, s. 532. Ks. vaikutusvaltaan ja identiteettiin liittyvistä NATO-argumenteista esim. Tuomas Forsberg: "Suomen Nato-politiikka konstruktivismin näkökulmasta" teoksessa Fred Blombergs (toim.): *Suomen turvallisuuspoliittisen ratkaisun lähtökohtia*. Maanpuolustuskorkeakoulu: Julkaisusarja 1, nro 4. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu 2016, s. 333–347 ja Tuomas Forsberg: *Nato-kirja*. Jyväskylä: Gummerus, Ajatus Kirjat 2002, s. 264–280.

⁴⁰ Blombergs 2013a, s. 272–273, 277 ja 406–407 ja John J. Mearsheimer: "Why Is Europe Peaceful Today?" *European Political Science*, Vol. 9, No. 3, September 2010, s. 387–397. Ks. Yhdysvaltojen hegemoniasta ja hegemoniapoliitikasta esim. Nuno P. Monteiro: *The Theory of Unipolar Politics*. New York: Cambridge University Press 2014; William C. Wohlforth: "Unipolarity, Status Competition, and Great Power War" *World Politics*, Vol. 61, No. 1, January 2009, s. 28–57; Stephen G. Brooks & William C. Wohlforth: *World Out of Balance: International Relations and the Challenge of American Primacy*. Princeton & Oxford: Princeton University Press 2008; Christopher Layne: *The Peace of Illusions: American Grand Strategy from 1940 to the Present*. Ithaca & London: Cornell University Press 2006 ja Stephen M. Walt: *Taming American Power: The Global Response to U.S. Primacy*. New York & London: W.W. Norton 2006[2005].

⁴¹ Blombergs 2016b, s. 495–497.

⁴² Valtioneuvosto 2022, s. 25.

oman hegemoniansa uskottavuuden takia. Näistä tekijöistä johtuen optimaalisin turvallisuuspoliittinen ratkaisu Venäjän potentiaalista sotilaallista turvallisuussuh-
kaa vastaan olisi nimenomaan Suomen NATO-jäsenyys. Jäsenyyden myötä
Suomen puolustuksen uskottavuus epäilemättä vahvistuisikin.⁴³

Tehtäessä päätöstä Suomen turvallisuuspoliittisen linjan muuttamisesta on kui-
tenkin ymmärrettävä, että hyöty NATO-jäsenyydestä ei ole niin yksiselitteinen
kuin edellä kuvattiin. Suomen NATO-jäsenyys ei itse asiassa välttämättä edes
luo riittävää pelotetta Venäjälle. Pelotteen uskottavuuteen vaikuttavat erityisesti
suurvaltojen välinen sotilaallinen voimasuhde ja arvio suurvaltojen strategisista
intresseistä. Yhdysvalloilla on kiistatta sotilaallinen kyky puolustaa Suomea Ve-
näjän hyökätessä. Suomen turvallisuuden kannalta tärkeämpi kysymys on kui-
tenkin se, onko Yhdysvalloilla ylipäätään strategista intressiä puolustaa Suo-
mea. Kun kyse on oman alueen puolustamisesta, suurvallan pelotteen uskotta-
vuus on verrannollinen sen asevoimien vahvuuteen ja sotilaalliseen kykyyn.
Suurvalta on valmis käyttämään kaikki voimavaransa oman alueensa puolusta-
miseen, koska sen oma kansallinen olemassaolo on vaakalaudalla. Sen sijaan
laajennettu pelote, siis liittolaisen puolustaminen, ei koskaan ole yhtä uskottava
kuin oman alueen puolustaminen.⁴⁴ Pelotteen uskottavuutta heikentääkin epä-
varmuus liittojen yhtenäisyydestä ja turvallisuustakuiden luotettavuudesta so-
dan aikana. Keskeinen liittoihin liittyvä dilemma onkin nimenomaan pelko hylä-
tyksi tulemisesta, jolla viitataan siis siihen, että liittolaiset saattavat jättää lunas-
tamatta liittovelvoitteensa sodan aikana. NATO tuskin on mikään poikkeus
tästä.⁴⁵

Yhdysvaltojen todellinen strateginen intressi Euroopassa on estää yhtäkään
suurvaltaa saavuttamasta alueellista hegemoniaa.⁴⁶ Suomen alueen tai minkä
tahansa muun yksittäisen pienen valtion joutuminen Venäjän hallintaan ei
muuta millään tavalla suurvaltojen välistä voimatasapainoa Euroopassa. Yhdys-
valtojen turvallisuuden kannalta ei myöskään ole merkitystä sillä, hallitseeko Ve-
näjä Suomea, Baltiaa tai Ukrainaa vai ei. Yhdysvalloilla ei käytännössä siis ole
elintärkeitä strategisia intressejä puolustettavanaan itäisessä Euroopassa.
Tästä syystä ei ole lainkaan itsestään selvää, että Suomi saisi Yhdysvalloilta
sotilaallista apua, jos se joutuisi Venäjän sotilaallisen hyökkäyksen kohteeksi.
Myöskin NATOn peruskirjan 5. artiklan⁴⁷ mukaan jäsenmaat sitoutuvat

⁴³ Fred Blombergs: "Suomen NATO-jäsenyyden edut ja haitat realismin näkökulmasta tarkasteltuna" teoksessa Fred Blombergs (toim.): *Suomen turvallisuuspoliittisen ratkaisun lähtökohtia*. Maanpuolus-
tuskorkeakoulu: Julkaisusarja 1, nro 4. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu 2016a, s. 300.

⁴⁴ Blombergs 2016a, s. 302 ja Christopher Layne: "Why Die for Gdansk? NATO Enlargement and Amer-
ican Security Interests" teoksessa Ted Galen Carpenter & Barbara Conry (eds.): *NATO Enlargement:
Illusion and Reality*. Washington D.C.: Cato Institute 1998, s. 61–64.

⁴⁵ Blombergs 2016a, s. 303. Ks. tästä problematiikasta lisää esim. Thomas J. Christensen & Jack
Snyder: "Chain Gangs and Passed Bucks: Predicting Alliance Patterns in Multipolarity" *International
Organization*, Vol. 44, No. 2, Spring 1990, s. 137–168 ja Glenn H. Snyder: "The Security Dilemma in
Alliance Politics" *World Politics*, Vol. 36, No. 4, July 1984, s. 461–496.

⁴⁶ John J. Mearsheimer: *The Tragedy of Great Power Politics*. New York & London: W.W. Norton &
Company 2001 s. 234–238, 252–257, 264–266 ja 344–346. Ks. myös Layne 2006, s. 159–192.

⁴⁷ NATO: *NATO Handbook*. Brussels: NATO Office of Information and Press 2001, s. 528.

auttamaan hyökkäyksen kohteeksi joutunutta jäsenvaltiota ainoastaan "tarpeelliseksi katsomillaan keinoilla, mukaan lukien sotilaallinen voimankäyttö". Tämä merkitsee sitä, että jos Suomi NATOn jäsenenä joutuisi Venäjän sotilaallisen hyökkäyksen kohteeksi, apu Suomelle riippuisi jäsenvaltioiden harkinnasta. Suomen saama apu voisi olla sotilaallista, mutta yhtä hyvin se voisi olla vain taloudellista tai poliittista.⁴⁸

Lojaalisuuden osoittaminen Yhdysvalloille kansainvälisellä areenalla ja erityisesti kansainvälispoliittisissa kriiseissä olisi niitä harvoja keinoja, jolla Suomi voisi yrittää pienentää hylätyksi tulemisen riskiä. Tästä syystä voidaan perustellusti epäillä, että NATO-jäsenyyden myötä Suomesta tulisi käytännössä Britannian ja Baltian maiden tavoin Yhdysvaltojen valtapolitiikan vankka tukija. Näin Suomi ajautuisi liittodilemman mukaiseen ansaan, toisin sanoen tilanteeseen, jossa se joutuisi asevoimillaan osallistumaan joko Yhdysvaltojen tai NATOn sotilaallisiin operaatioihin, vaikka sillä itsellään ei olisikaan elintärkeitä intressejä vaakalaudalla kyseisissä kriiseissä tai sodissa. Tällaiseen Yhdysvaltoja myötäilevään politiikkaan liittyvä suurin ongelma on kuitenkin siinä, että Suomen osoittama lojaalisuus ei kuitenkaan takaisi Yhdysvaltojen sotilaallista apua Suomelle. Suomen auttaminen riippuisi yhä Yhdysvaltojen sen hetkisistä strategisista intresseistä konfliktissa.⁴⁹

Valtioneuvoston ajankohtaisselonteon 2022 mukaan Ukrainan sodan seurauksena Suomi on jo käynnistänyt jatkotoimet kahdenvälisen puolustusyhteistyön syventämiseksi Yhdysvaltojen kanssa.⁵⁰ Jos Suomi saisi turvatakuut suoraan Yhdysvalloilta, hylkäämisen riski NATO-jäsenyyteen verrattuna olisi pienempi ja vastaavasti pelotevaikutus olisi samalla myös uskottavampi. Toisaalta on myös melko epätodennäköistä, että Yhdysvallat suostuisi antamaan, ainakaan julkisesti, kahdenvälisiä turvatakuita Suomelle niin kauan kuin NATO on olemassa Euroopan yhteisen puolustuksen perustana.

Päätös NATOn laajentamisesta Venäjän rajoille on käytännössä perustunut olettamukseen, että Yhdysvaltojen ei tarvitse lunastaa antamiaan turvallisuustakuita, koska NATOn pelotevaikutus on riittävä. Tämän väitteen perusteluna useimmiten viitataan siihen, että kylmän sodan aikana juuri NATO loi pelotteen Neuvostoliitolle ja esti sen laajentumispyrkimykset. Tällaisessa argumentissa unohdetaan kuitenkin se tosiasia, että Neuvostoliitto oli jo turvannut elintärkeät intressinsä Euroopassa, kun se oli saanut itäisen Keski-Euroopan kontrolliinsa. Länsi-Euroopan hallinta ei siis kuulunut sen elintärkeisiin strategisiin etuihin.⁵¹ Tämä puolestaan tarkoittaa käytännössä sitä, että NATOn pelotevaikutusta ja NATOn yhtenäisyyttä jäsenvaltioon kohdistuneen sodan aikana ei tosiasiaassa ole edes vielä testattu. Ukrainan sota kuitenkin osoittaa sen, että NATOn laajentuminen on lisännyt väistämättömästi suurvaltasodan vaaraa Euroopassa.

⁴⁸ Blombergs 2016a, s. 302–304.

⁴⁹ Blombergs 2016a, s. 304.

⁵⁰ Valtioneuvosto 2022, s. 21.

⁵¹ Blombergs 2016a, s. 305–306.

Tästä syystä NATOn laajentumista erityisesti Venäjän rajoille voidaankin pitää Yhdysvaltojen strategisena virheenä.⁵²

Venäjälle, toisin kuin Yhdysvalloille, Suomen alueella on suuri merkitys sen strategisesti elintärkeiden alueiden puolustamisen kannalta. Tämä huomioidaan epäsuorasti myöskin valtioneuvoston ajankohtaiselonteossa 2022, jossa todetaan, että Suomen mahdollinen NATO-jäsenyys kaksinkertaistaisi sotilasliiton maaran Venäjän kanssa ja siirtäisi NATOn entistä lähemmäksi Venäjän strategisesti merkittäviä alueita. Tästä huolimatta selonteossa tehdään kuitenkin enemmän tai vähemmän idealistinen johtopäätös, jonka mukaan Suomen ja Ruotsin NATO-jäsenyys lisäisi Itämeren alueen vakautta pidemmällä tähtäimellä.⁵³

Väistämätön tosiasia on kuitenkin se, että Venäjä kokee Suomen NATO-jäsenyyden turvallisuusuhkana, koska suurvaltojen välisen reilun tuhannen kilometrin pituisen puskurivyöhykkeen poistuminen vaikeuttaa Venäjän oman alueen puolustamista. Venäjä pelkää erityisesti sitä, että NATOn laajentumisen seurauksena Yhdysvaltojen ja muiden länsivaltojen sotilaallinen voima tulee pysyvästi lähelle Venäjälle strategisesti elintärkeitä Pietari–Moskova-ydinaluetta ja Kuolan aluetta. Suursodan aikana läntiset suurvallat voisivat käyttää Suomen aluetta sillanpääasemana hyökkäyksessään Venäjälle. Lisäksi Suomen NATO-jäsenyys tekee Itämerestä käytännössä läntisten suurvaltojen sisämeren ja vaikeuttaa entisestään Kaliningradin erillisalueen puolustamista. Kun NATOn laajentuminen Suomeen uhkaa suoraan Venäjän elintärkeitä kansallisia etuja, se heikentää väistämättömästi ja samalla, toisin kuin valtioneuvoston ajankohtaiselonteossa 2022 oletetaan, myös pidemmän päälle niin Itämeren kuin koko Euroopan turvallisuusjärjestelmän vakautta. NATOn pelotevaikutus ei myöskään välttämättä toimi, koska Venäjä on valmis puolustamaan asevoimillaan näitä Suomen lähialueella olevia strategisesti elintärkeitä intressejään.⁵⁴

Valtioneuvoston ajankohtaiselonteossa 2022 todetaan, että ”jäsenyys [NATOssa] ei velvoittaisi Suomea ottamaan alueelleen ydinaseita, pysyviä tukikoh tia tai joukkoja”.⁵⁵ Peloteproblematiikkaan liittyvä tosiasia on kuitenkin se, että sotilasliiton pelotteen uskottavuus kasvaa, jos suurvalta sijoittaa sotilaallista voimaansa liittolaisensa alueelle. Tällä tavalla suurvalta kykenee paremmin

⁵² Vuosikymmenten ajan monet amerikkalaiset kansainvälisen politiikan tutkijat, erityisesti poliittisen realismin koulukunnan edustajat, olivat varoittaneet NATOn laajentumiseen liittyvistä vaaroista. Ks. lisää esim. Mearsheimer 2022; Ted Galen Carpenter: ”Many predicted Nato expansion would lead to war: Those warnings were ignored” *The Guardian*, Opinion February 28, 2022; John J. Mearsheimer: ”Don’t Arm Ukraine” *The New York Times*, The Opinion Pages, February 8, 2015; Henry A. Kissinger: ”How the Ukraine Crisis Ends” *The Washington Post*, Opinions March 05, 2014; Zbigniew Brzezinski: ”Russia Needs a ‘Finland Option’ for Ukraine” *Financial Times*, Opinion February 22, 2014; Mearsheimer 2014; Kenneth N. Waltz: ”NATO Expansion: A Realist’s View” teoksessa Robert W. Rauchhaus (ed.): *Explaining NATO Enlargement*. London & Portland, Or: Frank Cass 2001, s. 23–38; Layne 1998; John Lewis Gaddis: ”The Senate Should Halt NATO Expansion” *New York Times*, Opinion 27 April 1998 ja George F. Kennan: ”A Fateful Error” *New York Times*, Opinion 5 February April 1997.

⁵³ Valtioneuvosto 2022, s. 25 ja 27.

⁵⁴ Blombergs 2016a, s. 304–305.

⁵⁵ Valtioneuvosto 2022, s. 26.

ilmaisemaan vastustajalleen, että sillä on strateginen intressi puolustaa liittolaisiaan.⁵⁶ NATO-pelotteen uskottavuus Suomen puolustuksen tukena edellyttäisi käytännössä siis sitä, että Yhdysvaltojen asevoimat olisivat pysyvästi läsnä Suomessa. Tämä vahvistaisi pelotteen uskottavuutta, vaikkakin pelote ei välttämättä edelleenkaan olisi riittävä johtuen Venäjän strategisista intresseistä Suomen suunnalla.⁵⁷ Yhdysvaltojen tai muiden NATO-maiden joukot Suomessa rauhan aikana tarkoittaisivat samalla kuitenkin myös sitä, että länsivaltojen ja Venäjän välisen sodan aikana Suomesta tulisi yksi Venäjän sotilaallisten ensiskujen kohteista. Tämä tuskin olisi Suomen kansallisen edun mukaista.

Suomen NATO-jäsenyys joka tapauksessa voimistaisi huomattavasti läntisten suurvaltojen ja Venäjän välistä turvallisuuskonfliktia.⁵⁸ Turvallisuuskonfliktin voimistuessa entisestään, jos Suomeen sijoitettaisiin joko Yhdysvaltojen tai muiden NATOn jäsenvaltioiden asevoimien joukkoja. Suomen NATO-jäsenyys merkitsisi Venäjälle sotilaallisen uhan huomattavaa voimistumista. NATOn puolustuksellisista vakuutteluista huolimatta Venäjä ei käytännössä voi varmuudella tietää, mitkä ovat Yhdysvaltojen ja sen suurvaltaliittolaisten todelliset valtapoliittiset päämäärät.⁵⁹ Keskinäistä epäluuloa lisää entisestään se, että Venäjä kokee, että Yhdysvallat liittolaisineen petti Neuvostoliitolle antaman lupauksen siitä, että NATO ei laajene itään yhdistyntyä Saksaa pidemmälle.⁶⁰

Tästä syystä Venäjän olisi pakko puolustus suunnittelussaan ottaa huomioon se mahdollisuus, että Yhdysvallat liittolaisineen hyökkää Suomen alueen kautta Venäjälle. Näin Suomen NATO-jäsenyys pakottaisi Venäjän vahvistamaan sotilaallista kykyään ja lisäämään sotilaallista voimaansa Suomen lähialueella pelotteensa vahvistamiseksi ja oman turvallisuutensa takaamiseksi. Venäjän sotilaallinen vahvistuminen puolestaan lisäisi pelkoa Suomessa ja muissa NATOn jäsenvaltioissa ja johtaisi sotilaallisiin vastatoimiin. Tämän seurauksena

⁵⁶ Ted Galen Carpenter: "Strategic Evasions and the Drive for NATO Enlargement" teoksessa Ted Galen Carpenter & Barbara Conry (eds.): *NATO Enlargement: Illusion and Reality*. Washington D.C.: Cato Institute 1998, s. 26–27 ja Christopher Layne: "From Preponderance to Offshore Balancing: America's Future Grand Strategy" *International Security*, Vol. 22, No. 1, Summer 1997, s. 108–109.

⁵⁷ Blomberg 2016a, s. 306.

⁵⁸ Ks. turvallisuuskonfliktista lisää esim. Charles L. Glaser: "The Security Dilemma Revisited" *World Politics*, Vol. 50, No. 1, October 1997, s. 171–201 ja Shiping Tang: "The Security Dilemma: A Conceptual Analysis" *Security Studies*, Vol. 18, No. 3, July–September 2009, s. 587–623.

⁵⁹ Ks. epätietoisuuden problematiikasta lisää esim. Jennifer Mitzen & Randall L. Schweller: "Knowing the Unknown Unknowns: Misplaced Certainty and the Onset of War" *Security Studies*, Vol. 20, No. 1, January–March 2011, s. 2–35; Charles L. Glaser: *Rational Theory of International Politics: The Logic of Competition and Cooperation*. Princeton & Oxford: Princeton University Press 2010 ja Evan Braden Montgomery: "Breaking Out of the Security Dilemma: Realism, Reassurance, and the Problem of Uncertainty" *International Security*, Vol. 31, No. 2, Fall 2006, s. 151–185. Epätietoisuutta lisää entisestään se, että ulkopoliittisella johdolla on taipumus valehdella. Ks. lisää esim. John J. Mearsheimer: *Why Leaders Lie: The Truth About Lying in International Politics*. New York: Oxford University Press 2011.

⁶⁰ Ks. tästä problematiikasta lisää M. E. Sarotte: *Not One Inch: America, Russia, and the Making of Post-Cold War Stalemate*. New Haven & London: Yale University Press 2021; Joshua R. Itzkowitz Shiffrin: "Deal or No Deal?: The End of the Cold War and the U.S. Offer to Limit NATO Expansion" *International Security*, Vol. 40, No. 4, Spring 2016, s. 7–44 ja Mary Elise Sarotte: "Not One Inch Eastward? Bush, Baker, Kohl, Genscher, Gorbachev, and the Origin of Russian Resentment toward NATO Enlargement in February 1990" *Diplomatic History* Vol. 34, No. 1, January 2010, s. 119–140.

länsivaltojen ja Venäjän välinen turvallisuuskilpailu kärjistyisi ja sotilaallinen jännite kiristyisi merkittävästi niin Itämeren alueella kuin laajemminkin koko itäisessä Euroopassa. Suomen NATO-jäsenyyden myötä Suomen turvallisuuspoliittisen toimintaympäristön vakaus käytännössä heikentyisi, ei vain hetkellisesti vaan pitkälle tulevaisuuteen. Lisäksi tällaiseen voimistuneeseen turvallisuusedilemmaan kytkeytyy aina vaara alueellisen kriisin eskaloitumisesta suurvaltojen väliseksi sodaksi.⁶¹

NATO-jäsenyyteen liittyvä paradoksi on itse asiassa siinä, että Suomen turvallisuus saattaakin pikemminkin heikentyä kuin vahvistua sotilaallisen liittoutumisen seurauksena. Turvallisuusedilemmasta johtuva kiristynyt turvallisuuskilpailu voimistaa länsivaltojen ja Venäjän välistä sotilaallista jännitettä merkittävästi. Sotilaallisen uhan voimistumisen myötä Venäjä saattaa olla valmis ottamaan suurempia riskejä ja harjoittamaan aggressiivisempaa valtapolitiikkaa Itämeren alueella oman turvallisuutensa varmistamiseksi. Näin ollen NATO-jäsenyyden seurauksena Suomeen kohdistuukin itse asiassa aikaisempaa paljon voimakkaampi sotilaallinen uhka Venäjän taholta.⁶²

Strategiset johtopäätökset

Suomen NATO-jäsenyyteen liittyy kiistatta sekä etuja että haittoja turvallisuuden näkökulmasta. Tästä syystä onkin käytännössä mahdotonta antaa yksiselitteistä vastausta kysymykseen, pitäisikö Suomen ylipäätään liittyä NATO:n jäseneksi vai ei.

Pääargumentti NATO-jäsenyyden puolesta on sotilaallisen pelotteen ja puolustuksen uskottavuuden vahvistuminen. Yhdysvaltojen sotilaallinen ylivoima Suomen puolustuksen tukena kieltämättä lisää pelotetta Venäjälle käyttäen sotilaallista voimaa Suomea vastaan. Liittokuntien pelotteen uskottavuuteen liittyy kuitenkin monia epävarmuustekijöitä, joista merkittävin Suomen kannalta on kysymys siitä, onko Yhdysvallat todellakin valmis sotaan Venäjää vastaan Suomen takia. Pelotteen uskottavuutta voitaisiin vahvistaa ainoastaan siten, että Suomeen sijoitettaisiin pysyvästi Yhdysvaltojen asevoimien joukkoja. Tällöin Suomesta kuitenkin tulisi yksi Venäjän sotilaallisten ensi-iskujen kohteista sodan aikana. Lojaalisuuden osoittaminen Yhdysvalloille kansainvälispoliittisissa kriiseissä olisi toinen keino, jolla Suomi voisi yrittää pienentää hylätyksi tulemisen riskiä. Näin Suomi kuitenkin ajautuisi mukaan kansallisen etunsa kannalta tarpeettomiin sotiin.

Pääargumentti NATO-jäsenyyttä vastaan on puolestaan alueellisen vakauden merkittävä heikentyminen pitkälle tulevaisuuteen ja sen myötä myös sotilaallisen konfliktin vaaran kasvu Suomen lähialueella. Suomen geopoliittisesta asemasta johtuen väistämätön tosiasia on se, että Venäjä kokisi Suomen NATO-

⁶¹ Blombergs 2016a, s. 308–309, 317–318, 319 ja 320–321.

⁶² Blombergs 2016a, s. 310, 319–320 ja 321.

jäsenyyden turvallisuushkana⁶³, koska NATOn laajentuminen sille strategisesti elintärkeiden alueiden, Kuolan ja Pietari–Moskova-ydinalueen, välittömään läheisyyteen heikentäisi sen omaa turvallisuutta ratkaisevasti. Suomen NATO-jäsenyys pakottaisi Venäjän vahvistamaan sotilaallista voimaansa Suomen rajojen tuntumassa. Tämä johtaisi puolestaan NATOn sotilaallisiin vastatoimiin. Seurauksena olisi vähintäänkin siis turvallisuuskilpailun kärjistyminen, sotilaallisen vastakainasettelun kiristyminen ja sotilaallisen jännitteen kasvu Suomen lähialueella. NATO-jäsenyyteen liittyvä paradoksi onkin siinä, että Suomen turvallisuus saat-
taa pikemmin heikentyä kuin vahvistua.

Suomen poliittisen johdon onkin punnittava erittäin huolellisesti kysymystä, onko NATO-jäsenyydestä aiheutuva haitta Suomen turvallisuudelle sittenkin suurempi kuin siitä saavutettava hyöty. NATO-jäsenyyden vaikutuksia pohdittaessa tärkeää on ymmärtää se, miten Suomen sotilaallinen liittoutuminen nähdään Moskovassa. Tämän tason strategista päätöstä ei ainakaan pidä tehdä hätiköiden. Ukrainan sodan myötä ei ole tapahtunut mitään senkaltaista muutosta, että Suomen olisi välttämätöntä liittoutua sotilaallisesti. Venäjän sotilaallinen uhka Suomea kohtaan ei ole millään tavalla voimistunut. Venäjän strategiset intressit ovat yhä puolustukselliset Suomen suunnalla.

Suomella on siis edelleen toimiva turvallisuuspoliittinen ratkaisu. Pysyttäytymällä sotilaallisesti liittoutumattomana Suomi kykenee pienentämään Venäjän potentiaalista turvallisuushkaa ja edistämään näin myös Itämeren alueen vakautta. Ukrainan sodassa on kyse ennen kaikkea NATOn laajentumisesta. Jo pelkästään tästä syystä ajankohta hakea NATO-jäsenyyttä tämän sodan aikana olisi suorastaan järjenvastaista. Tämä lisäisi merkittävästi sotilaallista jännitettä Suomen lähialueella. Samalla Venäjän uhka Suomelle voimistuisi Suomen omien, käytännössä Venäjää provosoivien, toimien seurauksena. Keskeisin strateginen johtopäätös on se, että sotilaallinen liittoutumattomuus palvelee yhä parhaiten Suomen strategisia etuja.

Fred Michael Blombergs
Sotatieteiden tohtori, valtiotieteiden maisteri

⁶³ Yksi varteenotettava vaihtoehto NATO-jäsenyydelle on Suomen ja Ruotsin välinen puolustusliitto. Venäjä saattaisi suhtautua siihen myönteisemmin etenkin, jos puolustusliiton tavoitteena olisi Suomen ja Ruotsin pysyminen puolueettomana sodan aikana ja muutenkin erossa suurvaltojen välisistä sodista.